

Mottagare
Regionstyrelsen

Remiss - Promemorian Att åter möjliggöra utvinning av uran (Ds KN2024/02540)

Förslag till beslut

- Regionstyrelsen beslutar att till klimat- och näringslivsdepartementet inlämna upprättat förslag till yttrande.

Sammanfattning

Sedan 2018 finns ett förbud mot utvinning av uran i Sverige enligt miljöbalken. I en ny promemoria föreslår regeringen lagändringar i miljöbalken och minerallagen för att åter möjliggöra uranbrytning.

Regionstyrelseförvaltningen bedömer att regeringens motiv bakom dessa lagändringar huvudsakligen är två: dels att möjliggöra primär utvinning av uran för senare anrikning till kärnbränsle, vilket är i linje med regeringens energipolitik, dels att underlätta brytning av sällsynta jordartsmetaller, vars efterfrågan redan har ökat och väntas fortsätta öka kraftigt. Uran kan uppträda som en biprodukt vid sådan brytning.

Uran är en radioaktiv och giftig metall och förslaget väcker därför många frågor rörande energi- och säkerhetspolitik samt frågor rörande miljö och hälsa. Regionstyrelseförvaltningens har inte analyserat alla dessa aspekter utan istället valt att fokusera på konsekvenserna för det kommunala självstyret.

Genom att ta bort en formulering i MB 17 kap. §1 skulle det kommunala vetot upphöra för uranbrytning. Regeringen bedömer att lagförslaget medför en marginell förändring i jämförelse med att nuvarande lagstiftning.

Regionstyrelseförvaltningen anser dock att dessa förslag kan motverka utvecklingen mot ett energisystem baserat på förnybara energikällor samtidigt som det skulle försvaga det kommunala självstyret.

Ärendebeskrivning

Miljöbalken har sedan 2018 ett förbud mot utvinning av uran. I promemorian föreslår regeringen ändringar som syftar till att åter möjliggöra utvinning av uran i Sverige. Förslaget är att

- ändra i miljöbalken 17 kap, §1, där texten ”anläggningar för att bryta ämnen som kan användas för framställning av kärnbränsle” tas bort från sådant regeringen ska pröva tillåtligheten för,

- ta bort miljöbalkens 9 kap, 6 i § där nuvarande lydelse är ”Tillstånd får inte ges till gruvdrift eller gruvanläggning för brytning, provbrytning, bearbetning eller fysikalisk eller kemisk anrikning av uranhaltigt material om gruvdriften eller gruvanläggningen utgör en kärnteknisk anläggning som kräver tillstånd enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,
- föra in uran som koncessionsmineral i mineralagens 1 kap, §1 och slutligen
- föreslå en ändring i mineralförordningen kring journalföring så att kravet omfattar även den som innehar en bearbetningskoncession för uran.

Bedömning

Regionstyrelseförvaltningen gör bedömningen att regeringen har två huvudsakliga skäl för att föreslå lagändringarna. Dels utvinning av uran i sig. Regeringens energipolitik är starkt inriktad på kärnkraft och därför är det logiskt att bereda väg för uranbrytning i Sverige, något som förekommit en kort period tidigare, 1953-1969. Dels vill man också underlätta brytning av andra sällsynta jordartsmetaller. Användningsområdena är alltifrån tillverkning av komponenter till energi- och fordonsindustrin, katalysatorer i kemiska reaktioner, bränsleceller, specialiserade batterier, liksom tillverkningen av glas och keramik för specifika applikationer.

Behovet av dessa sällsynta metaller har ökat kraftigt de senaste 20 åren. Globalt förväntas efterfrågan öka med 150 procent fram till 2060. Eftersom uran kan förekomma som biprodukt vid sådan brytning, och i relativt höga halter, kan ett gruvföretag idag hamna i en situation där brytningen av de sällsynta metallerna blir olaglig på grund av att man oavsiktligt också samtidigt bryter uran.

Frågan rymmer många aspekter, främst energi- och säkerhetspolitik, men också ett stort antal miljö-, natur- och hälsoaspekter. Uran är inte bara en svagt radioaktiv metall utan också, liksom många andra tungmetaller, giftig. Regionstyrelseförvaltningen har berett ärendet med fokus på konsekvenserna för det kommunala självstyret och planmonopolet.

Förslaget innebär att det andra ledet i miljöbalkens 17 kap. 1 § första stycket tas bort. Det innebär i sin tur att kommunfullmäktiges tillstyrkande, det så kallade kommunala vetot, inte krävs för de verksamheter som efter införandet skulle falla utanför tillämpningsområdet. Om förslaget går igenom skulle det med andra ord innebära att en kommun inte skulle kunna använda sig av det kommunala vetot (17 kap. 6 § miljöbalken) för att hindra uranbrytning i den egna kommunen, oavsett om syftet med brytningen är primärt för tillverkning av kärnbränsle, eller som biprodukt i samband med utvinningen av andra mineral.

Regeringen drar slutsatsen att förslaget under nuvarande förutsättningar innebär en mindre inskränkning av området där kommunen har vetorätt och

att det innebär en marginell förändring i förhållande till nollalternativet att behålla lagtexterna oförändrade. Regeringen bedömer vidare att förslaget inte innebär några direkta konsekvenser för den kommunala självstyrelsen eller innebär negativa konsekvenser för kommuner eller regioner.

Regionstyrelseförvaltningen samlade bedömning är att förslaget motverkar utvecklingen mot ett energisystem baserat på förnybara energikällor och försvagar det kommunala självstyret. Upprättat förslag till yttrande koncentrerar sig på dessa två ståndpunkter.

Bedömning av konsekvenser i tvärperspektiv

1. Rättslig grund/ rättsligt perspektiv

Ej aktuellt

2. Ekonomiskt perspektiv

Ej aktuellt

3. Barnperspektiv

Ej aktuellt

4. Jämställdhetsperspektiv

Ej aktuellt

5. Landsbygdssäkring/geografiskt perspektiv

Ej aktuellt

6. Klimat och miljöperspektiv

Ej aktuellt

Beslutsunderlag

Remiss. Klimat- och näringslivsdepartementet inkom 2024-12-20
Tjänsteskrivelse regionstyrelseförvaltningen daterad 2025-01-24
Upprättat förslag till yttrande daterat 2025-03-04

Regionstyrelseförvaltningen

Stefan Hollmark
Regiondirektör

Stefan Persson
Regional utvecklingsdirektör

Skickas till

Klimat- och näringslivsdepartementet